

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยให้จัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ยืดหยุ่น หลากหลาย เข้าถึงได้ง่าย ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น เสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาในระดับท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายสอดคล้องกับภูมิสังคมและการพัฒนาองค์ความรู้ของท้องถิ่นทั้งจากผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2554: หน้า 39) ให้เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ บนหลักแนวคิดพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมีพอกิน พอใช้ ของคนส่วนใหญ่ โดยใช้หลักความพอประมาณ การคำนึงถึงการมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาทตระหนักถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา และการมีคุณธรรมเป็นกรอบในการปฏิบัติและการดำรงชีวิต

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติเพื่อสร้างทักษะอาชีพให้กับผู้เรียนการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นที่การบูรณาการสู่การปฏิบัติเป็นจิตพิสัยในแต่ละรายวิชาที่มีการบูรณาการกระบวนการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ต่อยอดจากการเรียนรู้ในชั้นเรียนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนควรมุ่งเน้นการจัดการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1)พอประมาณกับศักยภาพของผู้เรียน พอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ตั้งฝึกให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็นอย่างมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในด้านต่าง ๆ โดยการดำเนินกิจการต้องนำไปสู่ความยั่งยืนของผู้เรียน 2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความรู้ อย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นและ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อดทน มีความพากเพียร มีวินัย มีสัมมาคารวะ รู้จักทำประโยชน์ให้กับสังคม ร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและสืบสานวัฒนธรรมไทย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542 : หน้า55-56) ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จด้านความร่วมมือในการจัดการศึกษา แต่การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนยังขาดรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนที่บูรณาการกับท้องถิ่นให้ตรงกับบริบทของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม มีเพียงหลักสูตรโรงเรียนซึ่งเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นการตัดต่อเรื่องราวในท้องถิ่นเข้าไปในหลักสูตรเท่านั้น รวมทั้งครูผู้สอนไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นที่จะพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กอรปกับเหตุผลที่ว่าด้วยการลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ (Moderate Class More Knowledge) ซึ่งเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีแนวทางการดำเนินงานคือ ให้ลดเวลาเรียนของเด็กให้น้อยลง ให้ สพฐ.ไปปรับลดชั่วโมงเรียนของบางวิชาให้น้อยลง เพื่อต้องการให้เด็กผ่อนคลายไม่เครียดใน

การเรียนมากเกินไปหรือต้องหอบการบ้านไปทำที่บ้าน ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีเวลาที่จะอยู่กับพ่อแม่มากขึ้น หรือมีเวลาว่างเรียนรู้ตามวัย คิดบ้าง ทดลอง ปฏิบัติบ้าง ไม่ใช่ท่องตำรา อย่างเดียว โดยอาจจะเลิกเรียนในชั้นเรียนเวลา ประมาณ 14.00 น. ส่วนเวลาที่เหลือให้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปพิจารณารายละเอียดและกิจกรรมว่าควรดำเนินการอย่างไรกับเด็ก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่จะเดินทางกลับบ้าน หรือกลุ่มซึ่งรอกลับบ้านพร้อมผู้ปกครองหลังเลิกงาน ซึ่งจะเริ่ม 1 พฤศจิกายน 2558 ซึ่งมีโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ 3,500 แห่ง (www.moe.go.th)

การจัดการเรียนรู้ในยุคโลกาภิวัตน์ หรือโลกไร้พรมแดนเน้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นไทยและอัตลักษณ์ของไทย เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับการเรียนการสอนให้สามารถพัฒนาผู้เรียนทุกคนได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตามองค์ความรู้จะไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนเท่านั้น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอ่านสื่อการเรียนรู้และช่องทางที่หลากหลายได้อย่างมีความสุข จากผลการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตลอดจนผลการประเมินคุณภาพการศึกษาต่างๆ พบว่า ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดทั้งผลการทดสอบระดับชาติ (O-NET) ผลการสอบ PISA เป็นต้น ถึงแม้ว่าสถานศึกษาจะใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนมาก สถานศึกษาบางแห่งใช้เวลา 7-8 ชั่วโมงต่อวัน อัดแน่นเนื้อหาวิชาการมากกว่าให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีภาระงานหรือการบ้านมาก หรือต้องนำการบ้านไปทำที่บ้านหรือต้องเรียนพิเศษ ทำให้เด็กเกิดความเครียด เด็กคิดไม่เป็น วิเคราะห์ไม่ได้ ขาดทักษะชีวิต เป็นต้น

จากสภาพและปัญหาดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดนโยบาย “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” เพื่อลดเวลาเรียนภาควิชาการลง แต่ต้องไม่กระทบเนื้อหาหลักที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ และครูปรับการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม โดยเพิ่มเวลาและโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อสร้างเสริมทักษะการเรียนรู้ทุกด้านในรูปแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตร ให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ตามโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ภายในเวลา 14.30 น. ส่วนเวลาหลังจากนั้นจนถึงเวลาเลิกเรียนให้จัดกิจกรรม “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” โดยเริ่มดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 และมีสถานศึกษา กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการอย่างน้อยร้อยละ 10 ของจำนวนสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ได้ดำเนินการเพราะผ่านมาหลายปีแล้ว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ 2558)

จังหวัดจันทบุรี เป็นจังหวัดที่อยู่ภาคตะวันออกของประเทศไทยและมีแผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี (พ.ศ.2557-2560) มีจุดเน้นทางยุทธศาสตร์คือ 1)เมืองเกษตรกรรม 2)เมืองอัญมณีและเครื่องประดับ 3)เมืองส่งเสริมการค้าชายแดนเพื่อการค้าและการลงทุน และ 4)เมืองน่าเที่ยว และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี (พ.ศ.2559-2561) จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพการณ์แวดล้อมโดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะนำไปสู่การพัฒนาสรุปผลการพัฒนาท้องถิ่นในปี 2557 ของจังหวัดจันทบุรี ทางด้านการศึกษา มีจุดอ่อนในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรีหลายแห่งยังขาดหน่วยงานรับผิดชอบที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษา รวมถึงบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยตรง นอกจากนั้นสถานศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ส่วนใหญ่ยังประสบกับปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาซึ่งอยู่ในเขตชนบท ซึ่งขาดแคลนทั้งครูผู้สอนและสื่อการเรียนรู้

การสอนที่ทันสมัยสำหรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทำให้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีค่านิยมที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนในเมืองมากกว่า จึงทำให้การศึกษาของจังหวัดจันทบุรี เกิดช่องว่างทางการศึกษาระหว่างสถานศึกษาในเมืองและชนบท (กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี 2558: หน้า 10)

จากผลการดำเนินงานโครงการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ โรงเรียนวัดดอนตาล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 โดยมีแนวคิดร่วมกันคือใช้พื้นที่เป็นฐานในการขับเคลื่อนกิจกรรม เนื่องจากจังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ทางการเกษตรจำนวนมาก ฉะนั้นในการคิดร่วมกัน จึงเกิดขึ้นระหว่างครูและนักเรียนในโรงเรียนวัดดอนตาล รวมถึง อาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง โดยใช้ประเด็นหลัก เรื่อง กล้วย โดยในแต่ละฐานจะต้องมีการพัฒนา ทั้ง 4 H ซึ่งผลการประเมินโครงการพบว่าความพร้อมของโรงเรียนในระดับประถมศึกษาในการจัดกิจกรรม 4 H (Head-Heart-Hand-Health) นักเรียนมีความสนใจ ตามระดับชั้น แบบคละชั้น กลุ่มอายุตามความพร้อม ปรับกิจกรรมตาม AAR และบูรณาการกิจกรรมตามบริบทของโรงเรียน ซึ่งความคิดเห็นของนักเรียนส่วนใหญ่มีความสุข สนุกสนาน พึงพอใจ ส่วนครูระยะแรกมีความสุข ต่อมาเริ่มมีความกังวลกับภาระงาน การติดตามและการรายงานผล ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความสุข เนื่องจากผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และเด็กไม่เครียด แต่มีบางส่วนกังวลใจในการเตรียมพร้อมสอบเรียนต่อของบุตร

ในปี 2560 กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ยังเป็นนโยบายของรัฐบาลที่ต้องมีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องซึ่งแต่ละโรงเรียนมุ่งมีการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ มีจำนวนนวัตกรรมมากมาย แต่ยังขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขาดการนำนวัตกรรมไปทดลองใช้กับโรงเรียนอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง ไม่มีรูปแบบการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ที่ชัดเจน โดยการบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดจันทบุรีมาทดลองหรือดำเนินการให้เด่นชัด ขาดรูปธรรมที่ชัดเจน ต่างคนต่างทำ ขาดเป้าหมายที่ชัดเจน

จากผลการติดตามโครงการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจเป็นอย่างมาก ประกอบกับได้ร่วมเป็นที่เลี้ยงให้กับโรงเรียนวัดดอนตาลในจันทบุรี ในโครงการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ซึ่งลักษณะการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ของแต่ละโรงเรียน มีวิธีการในการพัฒนานวัตกรรม การจัดกระบวนการเรียนการสอนแตกต่างกัน กิจกรรมที่หลากหลาย ส่วนใหญ่การจัดกิจกรรมเกิดขึ้นเฉพาะแค่ภายในโรงเรียนเท่านั้น ไม่เกิดการแลกเปลี่ยน หมุนเวียน ระหว่างโรงเรียน ระหว่างเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่ชัดเจน ไม่มีรูปแบบการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะนำประเด็นพื้นที่บริบททางการเกษตรของจังหวัดจันทบุรีเป็นฐานในการขับเคลื่อนกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ซึ่งจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่อยู่ภาคตะวันออกของประเทศไทย ที่มีแผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี (พ.ศ.2557-2560) มีจุดเน้นทางยุทธศาสตร์คือ 1)เมืองเกษตรกรรม 2)เมืองอัญมณีและเครื่องประดับ 3)เมืองส่งเสริมการค้าชายแดนเพื่อการค้าและการลงทุน และ 4)เมืองน่าเที่ยว (กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรี 2558: หน้า 10) จะเห็นได้ว่าบางโรงเรียนในระดับประถมศึกษาที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองจันทบุรี จะใช้กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ โดยใช้กิจกรรมทางการเกษตร เช่น ในประเด็นเรื่องของกล้วย ซึ่งเป็นพืชพรรณทางการเกษตรมาบูรณาการให้เข้ากับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ โดยการบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนในจังหวัดอื่นๆ ได้นำรูปแบบการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้มาปรับใช้ให้เข้า

บริบทของพื้นที่ รวมทั้งสามารถให้ผู้เรียนมีวิชาชีพ และต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้โดยการบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้โดยการบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ โดยการบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ศึกษา ได้แก่ 1) ผู้เรียนลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning are active) ความสำคัญของการเรียนตามแนวทฤษฎี คอนสตรัคติวิซซิม เป็นกระบวนการ ที่ผู้เรียนบูรณาการข้อมูลใหม่กับประสบการณ์ที่มีมาก่อนหรือความรู้เดิมของผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ แนวคิดที่หลากหลายเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น (Multiple perspective are valued and necessary) 2) การเรียนรู้ควรสนับสนุนการร่วมมือกันไม่ใช่การแข่งขัน (Learning should support collaboration, not competition) 3) ให้ความสำคัญกับการควบคุมตนเองตามระดับของผู้เรียน (Focuses control at the learner level) 4) นำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตรงกับสภาพที่เป็นจริงหรือประสบการณ์การเรียนรู้ในชีวิตจริง (Provides authentic, real-world learning experiences)

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ครู นักเรียน ในจังหวัดจันทบุรี และชาวบ้านทำการเกษตร ประชาชนชาวบ้าน

ขอบเขตด้านสถานที่ทำการศึกษ ได้แก่ โรงเรียนวัดดอนตาล โรงเรียนบ้านทรัพย์เจริญ โรงเรียนบ้านตาเรือง โรงเรียนบ้านทับช้าง โรงเรียนโป่งน้ำร้อน โรงเรียนวัดโป่ง โรงเรียนบ้านหนองสลอด โรงเรียนบ้านตรอกนอง และโรงเรียนวัดเนินมะหาด ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกโรงเรียนเข้าร่วมคือ โรงเรียนที่สนใจ และกำลังเริ่มกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา จันทบุรี เขต 2

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้รูปแบบการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยการบูรณาการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดจันทบุรี
2. ได้ผลงานงานวิจัยนำไปใช้ประโยชน์โดยมีหนังสือรับรองการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงาน/ชุมชน/ผู้ประกอบการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนวัดดอนตาล โรงเรียนบ้านทรัพย์เจริญ โรงเรียนบ้านตาเรือ โรงเรียนบ้านทับช้าง โรงเรียนโป่งน้ำร้อน โรงเรียนวัดโป่ง โรงเรียนบ้านหนองสลอด โรงเรียนบ้านตรอกนอง และโรงเรียนวัดเนินมะหาด ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2

รูปแบบการจัดกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการในการจัดกิจกรรมโดยมุ่งเน้นวิธีการทางการเกษตร ได้แก่

1. ผู้เรียนลงมือกระทำด้วยตนเอง (Learning are active) ความสำคัญของการเรียนตามแนวทฤษฎี คอนสตรัคติวิซซิม เป็นกระบวนการ ที่ผู้เรียนบูรณาการข้อมูลใหม่กับประสบการณ์ที่มีมาก่อนหรือความรู้เดิมของผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ แนวคิดที่หลากหลายเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น (Multiple perspective are valued and necessary)

2. การเรียนรู้ควรสนับสนุนการร่วมมือกันไม่ใช่การแข่งขัน (Learning should support collaboration, not competition)

3. ให้ความสำคัญกับการควบคุมตนเองตามระดับของผู้เรียน (Focuses control at the learner level)

4. นำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตรงกับสภาพที่เป็นจริงหรือประสบการณ์การเรียนรู้ในชีวิตจริง (Provides authentic, real-world learning experiences)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความรู้รอบรู้ รอบคอบ ความระมัดระวัง มีการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี